

IZ GLAZBENE PROŠLOSTI

JEKA S HERCEGOVAČKOG KRŠA

Malo o starinskom crkvenom pjevanju u Hercegovini

Zdenka Miletić

Polovicom XVI. stoljeća u Hercegovini su bila tri franjevačka samostana i to u Konjicu, Mostaru i Ljubuškom. Samostan u Konjicu su Turci 1524. god. spalili, a fratre, prema usmenoj predaji, vezane uz kamenje s mosta u Neretvu bacili. Skoro u isto doba slično snađe i samostane u Mostaru i Ljubuškom samo s tom razlikom, što su se fratri iz ta dva samostana sklonili zajedno s velikim brojem vjernika u Živogošće i Zaostrog u Dalmaciji. Tamo su osnovali nove samostane iz kojih su vodili brigu o vjernicima napuštenih samostana. Mučan i opasan je bio taj posao naročito kad su ti novi samostani potpali pod Mletke. Turci su Mletke kao i Rim smatrali svojim glavnim protivnicima u ovom dijelu Evrope. Nije se tada mogla vršiti redovna pastva vjernika, nego su se pojedini franjevci, noseći glavu u torbi, zalijetali da bi obavili koliko je moguće od duhovne pastve. Zbog toga je duhovna pastva prešla iz Dalmacije na bosanski Vikarijat 1699. god. Od tada su bosanski ujaci (iz Kreševa) po noći i preobučeni u narodno odijelo krstarili Hercegovinom. Od 1747. do 1825. god. bilo je oko dvadesetisedam župnika beskućnika, dok se nije 1822. god. utemeljio župski dvor u Posušju za stalno boravište župnika. Radi teške veze s Hercegovinom (visoke planine i opasan put), odluču fratri u Hercegovini 1840. god. da zatraže dozvolu od crkvenih i državnih vlasti za osnivanje samostana u Hercegovini na lokaciji Široki Brijeg.

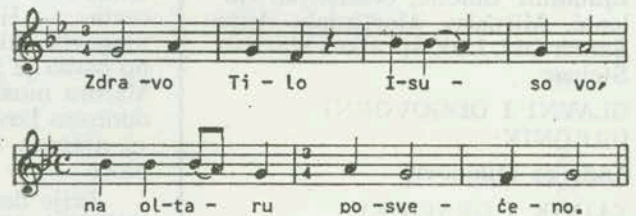
Na kamenoj ploči iznad ulaznih vrata podignutog samostana pisalo je:

»Odcipljeni od Bosne bez kruha i krova, bogati samo nadom u Boga, ovi samostan sa crkvom iz temelja dne 23. srpnja 1846. god. pod okriljem Uznešenja Gospina na nebo, franjevci hercegovački podigoše.«

Premda su franjevci živjeli u velikom siromaštvu, ipak su toliko smogli, da su tu otvorili đačko sjemenište i novicijat. Kasnije su svoje đake slali na izobrazbu filozofskih i teoloških nauka u Italiju. Tadašnje starješine samostana brinule su se i za glazbu tražeći iz Bosne glazbene fratre radi poduke podmlatka, a i puka.

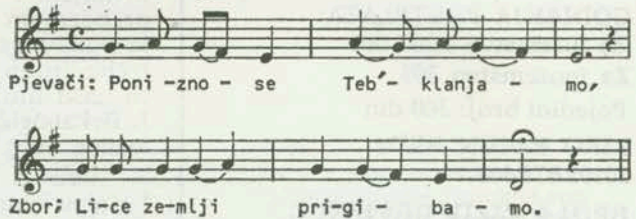
Kako je zapisao fra Tadija Leko, od nabožnih pjevaka narod je znao: »Gospin plač«, »U se vrime godišta« i »Zdravo Tilo Isusovo«. Te su se popijevke pjevale, a pjevaju se i danas s neznatnim izmjenama tamo, gdje je dospio gradski utjecaj. »Zdravo Tilo Isusovo«, može se reći da najljepše pjevaju gdje tog utjecaja nema. Napjev je slijedeći:

Zdravo Tilo Isusovo

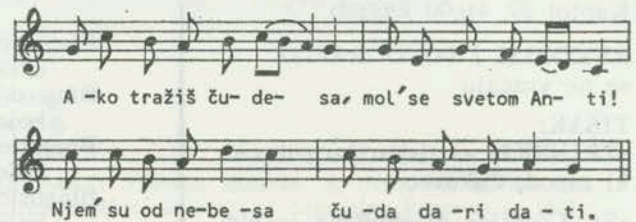
Od davnina je među fratrima bila sačuvana jedna svetotajanstvena popijevka koju je fra Rafo Barišić u Italiji prema jednoj talijanskoj pjesmi spjevao, a napjev je pretpostavlja se sam uskladio. Ta se popijevka pjevala samo tada, kad su fratri poslije večere odlazili u crkvu pozdraviti presveti oltarski Sakrament. Popijevka glasi:

»Pozdrav presvetom oltarskom Sakramentu«

Svakim utorkom poslije adoracije pjevalo se do godine 1880. »Si quaeris miracula« u čast sv. Anti Padovanskom. Od te godine pjeva se na hrvatskom jeziku po prijevodu fra Luke Begića. Napjev i tekst prve strofe je ovaj:

Ako tražiš čudesa

Da li su se mise pjevale po koralu, fra Tadiji nije poznato, osim nekih dijelova u mrtvačkoj misi i to: Introitus, Lux aeterna i Libera me Domine. Offertorium (Domine, Jesu Christe) recitali su slično psalmskim tonusima, a Dies irae pjevali su na ovaj način:

Dies irae

Di-es i-rae-di-es illa solvet saeculum in favilla
te-ste Da-vid cum Si-by-l - la. itd.

Mise za žive pjevane su po jednom bosansko-hercegovačkom napjevu. Za taj napjev može se reći da je iščezao. Stari fratri pamtili su, da se pjevao samo tada kad je u kojoj župi bilo proštenje. Tada se sastalo više župnika koji nisu znali pravog koralnog pjevanja pa su ovaj koristili. Na taj su se način tj. napjev pjevale mise i u samostanima do 1908. god. Od 1915. god. prestalo se pjevati potpuno, jer je uveden tradicionalni koral. Iz tog napjeva navodim kao primjer:

Sanctus

San - - - ctus, San - - - ctus,
Sanctus Do - mi-nus De-us Sa - ba - oth.
Ple-ni sunt coeli et ter-ra glo-ri-a tu - a.
Ho-sanna in excel - sis.

Otpust

I - te - - missa est.

Ovakvo je stanje uglavnom bilo do 1874. god. prema zapisima fra Tadije Leko. Sedamdesetih godina prošlog stoljeća počelo se nešto intenzivnije raditi na polju crkvene glazbe s pojavom fra Anđela Nuića.

Nakon fra Anđela Nuića javlja se drugo ime, to je *fra Ambro Miletić*. Naučivši u Italiji svirati glasovir i orgulje dođe 1880. god. na Humac za učitelja pjevanja. Nakon dvije godine rada premjesti ga u Mostar na isti posao. Trudio se, da što bolje utre put glazbi, osobito među školskom mladeži i mladim svećenicima. Pokušavao je osnovati stalni crkveni zbor, ali ne uspijeva radi slabosti naobrazbe tadašnjeg građanstva. Po nagovoru biskupa dovede u Mostar sestre trećeg reda sv. Franje 1899. god. Tu osnuje i žensko sirotište u kojem se među ostalim njegovala i glazba. Uskoro u sirotištu osnuje ženski pjevački zbor.

Fra Sebastijan Lesko: Završio je glazbene nauke u Italiji. Prvi je u Hercegovini počeo raditi u cecilijanskom duhu. U postojećim zborovima je radio i usavršavao ih. S osobitom brigom prilazio je radu s bogoslovima nastojeći da nauče koralno i figuralno pjevanje. U gimnaziji na Širokom Brijegu postaje reformator glazbe. Kod rada s glasovinom upoznaje učenike s Bayerom, Clementijem, Mozartom, Haydnom itd. Kad su učenici dobili solidne temelje, posvetio je pažnju pjevanju. Uz pučku popijevku privikavao je učenike i na umjetničku, a potom i koralno pjevanje. Osim koralne mise, učenici su u zboru pjevali i četveroglasne popijevke. Na javnim nastupima u programu su učenici svirali sonatine. Kao nastavnik glazbe postigao je zavidan uspjeh.

Fra Tadija Leko: Kao glazbenik uz nastavnički rad zanimao se i za pučko pjevanje i općenito glazbeni folklor. Zahvaljujući njemu ostao je zapisan lijep pregled razvoja crkvene glazbe u Hercegovini. Kao folklorist napisao je: *Nešto o narodnoj glazbi u Bijelom Polju kod Mostara*. Osvrnuvši se kratko na crkvenu glazbu, govori više o pučkim popijevkama. Navodim jedan primjer iz njegovih zapisa:

Gdjeno sinoć

Gdje- no si- noć ve - če - ra - smo,
gdje - no si - noć ve - če - ra - smo.

: Tu ostala sablja moja, :|
: Sablja moja i marama. :|
: U marami ogledalo; :|
: Ogledaj se do jeseni, :|
: Od jeseni hajde k meni! :|

Uz popijevke bilježi i pučke igre među kojima na prvo mjesto stavlja kolanje. Ovu igru prati pjevanje. Nabraja također pučke instrumente među kojima su nekad najmilije bile gusle.

Uz spomenute franjevce, koji su svoj rad usmjerili podizanju glazbene kulture, vrijedna su spomena još ova imena:

Fra Veljko Milas: Odlične je glazbene sprema, a osobito bio uspješan i izražajan kod većih zborova i težih skladbi.

Dalje slijede:

Fra Rafo Barišić	Fra Karlo Ivanković
Fra Božo Bubalo	Fra Eugen Tomić
Fra Božo Ostojić	Fra Lovro Babić
Fra Vatroslav Juković, itd.	

Spomenuti su franjevci uz nastavu iz glazbe, kao svoj redovan posao, potpomagali svjetovne zborove i kulturno-umjetnička društva.

Na ovaj način pokušala sam osvjetliti put između prošlosti i sadašnjosti. Spomenuti su neimari koji ga trasiraju i izgrađuju. Put kamenit, koji se brusio voljom i snagom ovih ljudi. Njegova urbana fizionomija urezana je u duše ljudi koji pod toplim hercegovačkim nebom i na škrtoj zemlji hraniteljci čuvaju tu glazbenu tradiciju, njome uljepšavaju svoje trudne dane a njome se i ponose.